

In 2013 hebben een drietal telers van bloemkool 6 zaadvaste rassen in het veld geplant, in 2 herhalingen, samen met hun herfstteelt, 2 rassen van Bejo en 4 rassen van Bingenheimer Saatgut. Grootste zorg was of de rassen wel uniform genoeg zouden zijn voor de oogst. Uiteindelijk bleek de uniformiteit enorm mee te vallen, op één ras na. Van de 6 rassen bleken er 4 interessant. De telers hadden wel zorgen over de zelfdekkendheid, dit is voor industrieteelt nog belangrijker dan voor versteelt. Overigens was vanwege de verhouding roos-steel en de vorm van de roosjes alleen het ras Goodman van Bejo Zaden geschikt voor de industrie. Martijn Schieman gaat dit jaar het ras Goodman opnieuw planten, voor verse levering en mogelijk ook voor de industrie. Bij maat-

schap Van Woerden-Zeelenberg stonden een aantal rassen goed in het veld, maar deze bleken uiteindelijk niet geschikt voor industrieteelt. Jan-Willem Bakker is nog niet overtuigd of zaadvaste bloemkoolrassen de huidige kwaliteitsnormen halen, maar wil ze ook nog niet helemaal afschrijven.

F1-hybriden die ontwikkeld zijn met Cytoplasmatisch Mannelijke Steriliteit (CMS), de zogenaamde protoplastfusie (PPF) hybriden, zijn verboden voor de biologisch-dynamische landbouw en vanwege aanvullende private richtlijnen zoals van Bioland en Naturland ook voor bepaalde ketens in de biologische sector. Zaadvaste rassen kunnen dan een interessant

WAT ZIJN DE VOORDELEN VAN ZAADVASTE RASSEN?

NIEUWE KANSEN VOOR ZAADVASTE RASSEN

Zaadvaste rassen horen niet meer bij een moderne innovatieve landbouw. En zeker niet als het gewassen betreft waarbij hybridisering de norm is zoals koolsoorten. Is dit wel echt zo? Een aantal bloemkooltelers liet de mogelijkheden met zaadvaste bloemkool onderzoeken. Door de discussie in Duitsland over CMS-bloemkool is bovengenoemde vraag zelfs actueel geworden. Wat zijn de voordelen van zaadvaste rassen?

TEKSTEN EN FOTO'S EDWIN NUIJTEN

alternatief zijn. Zaadvaste rassen bieden de zekerheid dat ze niet genetisch gemanipuleerd zijn. De nieuwste ontwikkelingen op het gebied van genetische manipulatie leiden namelijk (in de toekomst) tot hybride rassen waarbij het gen-construct niet makkelijk te traceren is. Naast de juridische en morele aspecten kunnen zaadvaste rassen ook andere voordelen hebben. Een vaak genoemd voordeel van zaadvaste rassen is dat ze meer buffervermogen hebben omdat ze genetisch meer divers zijn. Dit is belangrijk voor de biologische landbouw waarin rassen met een groter aanpassingsvermogen beter passen.

Een ander voordeel van zaadvaste rassen is dat ze niet zo maar van de markt verdwijnen. Veel zaadvaste rassen bestaan al tientallen jaren. F1-hybriden rassen worden vaak vervangen zodra het kwekersrecht verloopt. Met zaadvaste rassen is het juist makkelijker om ze door selectie aangepast te houden aan veranderende omstandigheden, zowel qua klimaat als qua teelt. Het argument dat de opbrengst van zaadvaste rassen lager is dan F1-hybriden blijkt in de praktijk niet altijd te kloppen. Bij ui bijvoorbeeld zijn de verschillen tussen zaadvast en F1-hybriden in economisch rendement nog steeds minimaal. Voor veredelingsbedrijven zijn F1-hybriden economisch echter veel interessanter dan zaadvaste rassen, dus wordt er niet veel energie meer gestopt in de veredeling van zaadvaste rassen als de ontwikkeling van F1-hybriden mogelijk is.

Ook smaak kan een voordeel zijn van zaadvaste rassen. Verschillen in smaak variëren per ras. Bij bloemkool bleken de verschillen in smaak niet zo duidelijk. Uit een vergelijking van zaadvaste rassen en F1 hybriden van boerenkool binnen het project Kostelijk Brabant/Regioras bleken echter grote verschillen in smaak voor te komen. Meestal werden de zaadvaste rassen als smaakvolste gekozen maar sommige telers hadden qua smaak een voorkeur voor F1-hybriden. Een negatieve correlatie tussen smaak en opbrengst wordt duidelijk bij rassen met een intense smaak.

Links het gewenste type voor industrie; rechts alleen geschikt voor vers

WAT ZIJN ZAADVASTE RASSEN?

Uit zaad opgekweekte planten zijn zaadvast als ze dezelfde eigenschappen hebben als de moederplant. Voor de komst van F1-hybriden waren alle rassen zaadvast. Van sommige gewassen worden tegenwoordig nog steeds alleen zaadvaste rassen ontwikkeld, bijvoorbeeld peulvruchten, sla en granen zoals tarwe, gerst en haver. Dit komt omdat bij deze gewassen hybride zaadproductie te duur is of technisch niet mogelijk. Alle gewastypes die we nu kennen zijn ooit ontwikkeld als zaadvaste rassen door telers. Bij wortel heb je de Nantes en Amsterdamse Bak types. Alle koolsoorten en typen binnen koolsoorten zijn ooit als zaadvaste rassen ontwikkeld.

Een voorbeeld is het zaadvaste wortelras Rodelika van Kultuursaat/Bingenheimer Saatgut. Dit ras heeft een zodanig intense smaak dat consumenten bereid zijn hier meer voor te betalen. Op die manier kan de lagere kilo-opbrengst van de boer gecompenseerd worden. Van rassen met een bijzondere smaak kunnen ook speciale producten gemaakt worden. In Duitsland wordt wortelsap gemaakt van het ras Rodelika en verkocht onder de naam Rodelika.

De komende drie jaar gaat Odin samen met het Louis Bolk Instituut, René Groenen en Jos Jeuken twee proeftuinen voor rassenvergelijkingen opzetten om ketengericht, van verschillende groentegewassen interessante smaakvolle zaadvaste rassen te selecteren en te vermarkten (zie estafette.org en BioVak standnr. C138). Een onderdeel van dit project is om bedrijfsseigen zaadproductie te stimuleren. Eigen zaadproductie is een belangrijk aspect van het kringloop-denken van biologisch-dynamische landbouw. Een voordeel van zaadvaste rassen is namelijk dat een teler zelf een selectie kan maken die aangepast is aan de omstandigheden van het bedrijf. Daarbij moet wel gezegd worden dat het maken van een eigen selectie niet eenvoudig is.

Dat het maken van nieuwe selecties en rassen door boeren mogelijk is, blijkt uit verschillende activiteiten in het buitenland. In verschillende Europese landen zijn groepen boeren gezamenlijk bezig met selectie van zaadvaste rassen, zoals de werkgroep Zelf-Zaden-Telen in België, Saat:gut en KulturSaat in Duitsland. In Frankrijk zijn telers bezig met de ontwikkeling van een zaadvast ras van broccoli in samenwerking met INRA (Institut National de la Recherche Agronomique) en het zaadbedrijf Gautier Semences. In Nederland loopt het project Regioras met als doel een netwerk van telers op te bouwen die kennis uitwisselen op het gebied van instandhouding en selectie van zaadvaste rassen. Uit deze initiatieven blijkt dat telers een belangrijke rol kunnen spelen in het in standhouden en ontwikkelen van nieuwe diversiteit. ■

Edwin Nuijten werkt bij het Louis Bolkinstituut

Er is een duidelijk verschil in ras te zien

